

HISTORISCH OVERZICHT VAN DE STICHTING HELENA EN ISABELLA GODTSCHALCK.

DE FAMILIE GODTSCHALCK.

Jean-Eugène GODTSCHALCK werd geboren in Gent op 2 maart 1813. Reeds op jeugdige leeftijd ging zijn bijzondere belangstelling uit naar alles wat met de zee en de zeevaart te maken had. Als 17-jarige jonge man besloot hij een loopbaan op te bouwen als zeeman, en vanuit Antwerpen vertrok hij als matroos aan boord van een driemaster. Dit was het begin van vele jaren varen op 's werelds zeeën. Zo bracht hij het van matroos eerste klas tot eerste luitenant ter zee en tot commandant bij de Belgische Oorlogsmarine.

Na zijn ontslag uit actieve dienst in 1857, vestigde hij zich in Brussel, maar verbleef vaak in Oostende waar hij zich inzette om hulp en bescherming te verlenen aan bejaarde, noodlijdende en zieke vissers en zeelieden.

Zijn beide dochters Isabelle en Helena steunden hem hierbij volledig. Na de dood van hun vader zetten zij zijn werk ten bate van zijn beschermelingen piëteitsvol verder.

Helena overleefde haar zuster tot zijzelf overleed op 9 november 1915.

Bij eigenhandig testament van 15 december 1912 had Helena GODTSCHALCK de Belgische Staat tot haar algemeen legataris benoemd en hem, naast haar omvangrijke verzamelingen van oudheden, kunstvoorwerpen, juwelen en schilderijen, die thans in de koninklijke musea van het Halfeeuwfeestpaleis in Brussel zijn ondergebracht, een belangrijke fortuin vermaakt.

Zij had daarbij de wens uitgedrukt, dat een deel van haar vermogen zou worden besteed aan het verzachten van de nood waarin talrijke bejaarde vissers en zeelieden zich bevonden.

"Ik wil (zo luidt het testament) dat aan de zeekust een terrein van ten minste een hectare aangekocht en een gesticht voor zeelieden opgericht worde dat onze namen Helena en Isabella GODTSCHALCK zal dragen en op de voorgevel waarvan ons familiewapen in de blauwe steen in reliëf zal worden gebeiteld. Ik wil dat in dit gesticht opgenomen worden de behoeftige en invalide zeelieden die in dienst van België zijn of geweest zijn, alsmede de behoeftige en invalide matrozen en vissers die de leeftijd van 65 jaar hebben bereikt en voornamelijk diegenen die de openbare of private zeevaartscholen hebben bezocht, zoals de school voor scheepsjongens en het schoolschip en ook de matrozen van de Ibis."

Ofschoon de nalatenschap van Helena GODTSCHALCK op 9 november 1915 open gevallen was, konden de aan de Staat vermaakte legaten slechts worden aanvaard bij koninklijk besluit van 9 december 1920, waarvan de uitvoering aan de Ministers van Justitie en van Wetenschappen en Kunsten werd toevertrouwd.

DE STICHTING HELENA EN ISABELLA GODTSCHALCK

Bij koninklijk besluit van 1 juni 1922 werd het reglement tot organisatie van de Stichting uitgevaardigd en werden een Commissie van beheer en een Uitvoerend Comité ingesteld die, onder het gezag van de Minister van Justitie (de Minister van Volksgezondheid sinds het besluit van 13 juni 1936), belast zijn met de uitvoering van de wilsbeschikkingen en van het toezicht op de diensten van de Stichting.

De eerste zorg van de beheersorganen bestond erin langs de zeekust een geschikte plaats te zoeken voor de oprichting van het "Gesticht". Eenparig werd gekozen voor de stad Oostende en voor het terrein waarop de gebouwen thans staan. Deze keuze werd door de Minister van Justitie goedgekeurd

Vervolgens werd werk gemaakt van de aankoop van het terrein, het opmaken van de plannen (de auteur ervan was de heer Louis BOUCKAERT, inspecteur - generaal der bouwwerken bij het Ministerie van Justitie) en het vervullen van de aanbestedingsformaliteiten. Op 1 mei 1924 werd bevel gegeven om de bouwwerken aan te vangen en reeds in augustus 1925 werden de werken door de aannemer, de heer DE VUYST, beëindigd. Het rustoord "Zeemanshuis" werd op 21 september 1925 plechtig door de toenmalige Minister van Justitie, de heer Paul TSCHOFFEN, ingehuldigd.

Zo werd de wilsbeschikking van Helena GODTSCHALCK uitgevoerd en kregen de bejaarde vissers en zeelieden een veilig onderdak in een sierlijk rusthuis dat harmonieus is ingeplant in de duinenrij, waar het licht en de zeelucht overvloedig kan binnendringen, omgeven door een grote tuin, met op de duintop een elegant paviljoentje gebouwd op de funderingen een zwaar Duits kanon en van waaruit de kostgangers een panoramisch uitzicht hebben op de Stad Oostende, de in- en uitvarende schepen en op de zee, die hen zo vertrouwd is en waarop zij zoveel harde en kommervolle jaren hebben doorgebracht.

Tijdens de openingsplechtigheid werd door de voorzitter, directeur - generaal DOM, het voorstel gedaan om, in de geest van het testament van Helena GODTSCHALCK, enkele woongelegenheden op te richten voor bejaarde echtparen van vissers en zeelieden. De Minister betuigde spontaan zijn instemming met dit voorstel en zo werden naast het hoofdgebouw twee paviljoenen gebouwd met ieder vier appartementjes.

De rustige geborgenheid van de kostgangers werd brutaal verstoord door de Tweede Wereldoorlog. De gebouwen werden achtereenvolgens bezet door de Duitse en de geallieerde legers. Van begin juli 1940 tot einde juli 1946 verbleven de kostgangers in de gebouwen van het Koninklijk Instituut van Mese in Lede bij Aalst. Zij vertrokken uit Oostende met 56 en kwamen met 34 terug.

De door het oorlogsgeweld aangerichte schade was aanzienlijk. Het paviljoentje op de duintop en de appartementsgebouwen waren totaal vernield en het dak van het hoofdgebouw was fel beschadigd. Dank zij de onverdroten inspanningen van de directrice, mevrouw ROMBOUTS, weduwe van een gewezen zeeapitein, werd het Zeemanshuis in een minimum van tijd opnieuw bewoonbaar gemaakt. Zij bleef op voortreffelijke wijze de instelling besturen tot eind 1950, tot zij werd opgevolgd door mevrouw VANDENBERGHE-BRAEM, die in de geest van haar voorgangster met groot gezag gedurende 34 jaar het tehuis leidde.

Zij werd in 1984, op pensioengerechtigde leeftijd, opgevolgd door mevrouw Jacqueline FEYS, die na haar studies voor gegradueerd verpleegkundige en haar kaderopleiding nursing, zich gedurende jaren verdienstelijk had gemaakt als hoofdverpleegster in een algemeen ziekenhuis en als verantwoordelijke voor de praktische organisatie van de bijscholing voor verpleegkundigen op nationaal en plaatselijk niveau. Mevrouw FEYS nam haar functie op te midden van het stof en het puin van een interne bouwwerf. Het Uitvoerend Comité was immers tot de bevinding gekomen dat het Zeemanshuis nodig diende te worden opgefrist en gemoderniseerd en dat het comfort van de kostgangers te wensen overliet. Op anderhalf jaar tijd, met de financiële steun en onder de deskundige leiding van de Regie der gebouwen van het Ministerie van Openbare Werken, werden de elektriciteitsleidingen volledig vernieuwd, werden twee ruime ultra-moderne liften geïnstalleerd, werden alle kamers opgefrist en van nieuw meubilair voorzien, werden de ramen vervangen en werd de ruime badkamer totaal heringericht met een modern bad, stortbaden, een toilet en voor de rolstoelpatiënten een aan hun handicap aangepaste wastafel.

Bovendien werd er in de tuin een nieuwe pergola gebouwd waar de kostgangers rustig kunnen verpozen tussen bloemen en planten. Ten slotte werden de interne communicatiemogelijkheden verbeterd. Ieder bed en elk sanitair is voorzien van een aan de bejaarde aangepaste oproepapparatuur en ieder personeelslid met verantwoordelijkheid beschikt over een personenzoekinstallatie die de mogelijkheid biedt vooraf geprogrammeerde boodschappen op elk ogenblik door te sturen. Dit vernieuwd, modern, fris, comfortabel en veilig Zeemanshuis mag thans als een modelinstelling in zijn aard worden beschouwd en met terechte fierheid worden getoond.

In dit kader is het voor de leden van de Algemene Commissie en het Uitvoerend Comité, de directie en al de leden van het personeel een aangenaam voorrecht zich voortdurend in te zetten voor het welzijn van de bejaarde kostgangers die aan hun zorg zijn toevertrouwd.

PERSONALIA VAN DE STICHTING

Fungeerde achtereenvolgens :

als voorzitter : Henri DOM
Hubert HENRAD
Jules MESSINE
Jozef CEUTERICK
Georgette MARIN - VERMEYLEN
Laurent GHYS
Gaston DE MAN

als secretaris: Edmond SEULEN
Jean VAN DE WALLE
Carlos VAN ITTERBEEK
Laurent GHYS
Marcel BRICHAU

als ontvanger Georges CAMERLINCK
Maurice-Leopold BUYSE

HUIDIGE SAMENSTELLIG VAN DE COMMISSIE VAN BEHEER EN VAN HET UITVOEREND COMITE (x) VAN DE STICHTING

Mevr. L. SIX - VLAEMINCK (x)
Mevr. J. VIEREN - GODERIS
Mevr. LEPEIRE -NOLLET
De heer L. INGHELBRECHT
De heer R. GHYS
De heer B. SOENS
De heer A. DE SAEGHER (x)
De heer M. DESUTTER
Z.E.H. J. DESSEIN (x)
De heer R. PUIS (x)
E.H. J. CORNEILLIE
De heer B. DERUELLE(x)
De heer D. CLAEYS (x)
De heer A. LARIDON
De heer R. SIMOEN
De heer J. GOEKINT
De heer N. HENNAERT

Voorzitter waarnemend : Mevr. L. SIX - VLAEMINCK
Secretaris : A. DE SAEGHER
Ontvanger : D. HENNAERT

HET ZEEMANSHUIS GODTSCHALCK, RUSTOORD VOOR BEJAARDE VISSERS IN OOSTENDE

DE HUIDIGE SITUATIE:

Het rustoord biedt woongelegenheden aan 50 residenten.
De instelling is hiermee volzet.
Er is een wachtlijst van een twintigtal personen.

Absolute voorrang wordt steeds gegeven aan vissers/zeevarenden met meer dan 20 jaar vaart : wij verstaan hier daadwerkelijk onder 20 x 365 dagen op zee; dit zijn de statutairen van rang 1.

Minimaal dient men 4 jaar gevaren te hebben, als voorwaarde tot opname.
Wie meer dan 4 jaar haalt, maar minder dan 20 jaar is een statutair van rang 2.

Vervolgens zijn er de dames weduwen van de gewezen vissers/zeevarenden, zij zijn geen statutairen.

Elke kandidatuur tot opname moet gestaafd worden met het "Monsterboekje", of via een attest afgeleverd door de diensten van het Waterschoutsambt.

Onder "zeevarenden" wordt o.m. verstaan, zij die gevaren hebben ter lange omvaart, de koopvaardij.

Het rustoord ressorteert onder het Nationale Ministerie van Volksgezondheid, Leefmilieu en Maatschappelijke Integratie.
Daarmee is het wellicht het enige rustoord in het land onder de voogdij van de Staat.
Erkenningsnummer : C 1038
De boekhouding gaat in twee exemplaren naar respectievelijk de Vlaamse Gemeenschap en het Rekenhof.

De voorzitter draagt de titel van directeur-generaal bij het Ministerie van Volksgezondheid; er is een secretaris; een ontvanger en gewone leden.
Er is een Uitvoerend Comité, dat maandelijks bijeenkomt en beslissingen treft, en er is een Commissie van Beheer die tweemaal per jaar samenkomt (begroting en rekening).

De instelling bestaat dit jaar precies 70 jaar. De deelname aan de "Open Monumenten-dag" kan dan ook worden gezien als een vorm van dank voor hetgeen gedurende zoveel jaren als inzet voor de vissersgemeenschap werd betoond.

Het tehuis telt op vandaag 28 mannen en 22 vrouwen, daarin begrepen 4 echtparen.
De gemiddelde leeftijd bedraagt ruim 83 jaar.
Bijna één bewoner op drie is ouder dan negentig jaar.
Zowat de helft van de bewoners heeft een RVT-profiel, wat wil zeggen dat diverse vormen van zorg o.a. bij het wassen en baden, het aankleden, het toilet, voorbereiding bij de voeding (voorsnijden, in de mond stoppen), en het zich verplaatsen, dagdagelijks noodwendig zijn.

De instelling telt 22 personeelsleden, onder wie 10 verpleegkundigen en verzorgenden.

Er is actieve nachtdienst, via een draadloos oproepsysteem kan elke bewoner dag en nacht de verpleegkundige bereiken, die zelf tweemaal per nacht een volledige ronde doet bij elke bewoner (verversen incontinentiemateriaal, wisselgigging enz...)

Er is een animatiedeskundige in dienst en een uitgebreide vrijwilligerswerking. Er is de tuin en het domein, het paviljoentje met zicht op zee, en we maken er een erezaak van om elke dag vers te koken, (tweemaal vis per week).

HET GODTSCHALCK INSTITUUT

Ons lid Leon Bories stelde ons onlangs een afdruk ter hand van een artikel verschenen in het tijdschrift "L' Assistance hospitalière", uitgave van maart 1931, handelend over het gekende Godtschalck gesticht. Zoals passend voor die tijd is het in het Frans opgesteld. Het is belangrijk genoeg om hier een vertaling van de tekst van de heer Henry Dom op te nemen.

"Op 9 november 1915 overleed in Brussel, op gevorderde leeftijd, Mme. Hélène Godtschalck, laatste overlevende van de kinderen van wijlen commandant der Belgische oorlogsmarine Godtschalck. Bij testament schonk zij aan de Staat belangrijke verzamelingen die het koninklijk museum van het Jubelpark verrijkten en daarenboven een belangrijk fortuin. Daar ze enkel verre en rijke erfenamen achterliet had Hélène Godtschalck, dochter van een man die zijn hele leven in nauw contact met zeelui had doorgebracht, gewild dat haar bezit zou dienen om de laatste dagen van oude zeelieden en vissers, waarvan de triestige "oude dag" haar dikwijls ontroerd had, te verlichten.

"Ik wil", schrijft ze in haar testament, "dat op de boorden van de zee een gesticht wordt opgericht waar de behoeftige en invalide zeelieden worden opgevangen die in Belgische dienst staan of stonden, alsook behoeftige en invalide matrozen en vissers, dewelke de ouderdom van 65 jaar bereikt hebben, en voornamelijk zij dewelke openbare of private zeevaartschool hebben gelopen, zoals in de scheepsjongensschool of op het schoolschip, alsook de matrozen van de Ibis".

Het beheer van de erfenis van Hélène Godtschalck en het uitvoeren van haar wilsbeschikkingen vielen ten laste van de Minister van Justitie, die de liefdadigheidsinstellingen onder zijn bevoegdheid heeft. Het Uitvoerend Comité, gesticht om de schenking te beheren, stelde zich een dubbel doel voor ogen. Ten eerste wou men de Stad Oostende, verkozen als zetel van de zeemansstichting, een elegant gebouw schenken dat zou harmoniëren met de omgeving en aan de reiziger, komende van Blankenberge, een riant zicht, te midden van een duinengordel, bieden. Ten tweede, en hoofddoel : aan de oude zeemannen een luchtig en vrolijk verblijf schenken, waar de zeelucht en het licht kunnen binnendringen, omgeven door een uitgestrekte tuin, beschut tegen de westenwind door het hoge gebouw van het militaire Sanatorium en door de duinen. Op de top van de duinen, op de grondvesten waar weleer een groot Duits kanon stond, werd een gezellige schuilplaats gebouwd, langs de vier zijden door ramen afgeschermd, voor de minder-goed-uit-de-voeten-kunnenden toegankelijk langs een zachtlopende helling. Daar kunnen ze urenlang, bij alle weer, genieten van het zicht op de stad, van het in- en uitvaren van de schepen en van de zee, waarop ze hun lastige leven hebben gesleten en die hen nog steeds in haar greep houdt.

Indien de instelling zestig kostgangers kon herbergen, kon haar opvangmogelijkheid gemakkelijk verdubbeld worden, daar de inkomsten van de stichting ruim voldoende zijn. Maar de onafhankelijkheidsgeest en de mindere gemeenschapszin van de oude zeelieden en hun gehechtheid aan hun kleine huisje in de duinen kennende, doen sommigen vrezen dat er weinigen zullen beslissen een deel van hun vrijheid op te geven en de nodige tucht op te brengen om in gemeenschap te leven. Daarom heeft de commissie geoordeeld het geheel niet te groot te zien. Die vrees was echter niet gerechtvaardigd. Reeds vanaf de eerste maanden na de openstelling was het gesticht volzet, zo ook de huisjes voor oudere gezinnen, gebouwd binnen de omheining van het rustoord, tegenaan de Koninklijke baan.

Verklappen we nog enkele karakteristieke trekjes van deze kleine maar zeer belangrijke organisatie. Het bestuur over deze groep oude zeelieden en vissers, waarvan, zoals reeds vermeld het karakter niet van het gemakkelijkste is, werd toevertrouwd aan een dame, weduwe van een officier van de Staatsmarine. Ze wordt bijgestaan door twee geestelijken-verpleegsters, twee meiden en overdag door enkele vrouwen die instaan voor het schoonmaken het wassen en herstellen van kleren en linnen. Eén manspersoon vervolledigt dit personeelsbestand : hij oefent het ambt uit van tuinier, mecanicien, chauffeur, bode, begeleider en concierge. Alles samen, de directrice inbegrepen, omvat het personeel 9 personen, die samen jaarlijks 70.000,-fr kosten aan salaris en lonen. In het gebouw heerst een perfecte orde en een angstvallige netheid.

Een ruime zaal, ook dienend als eetzaal, vult het middengedeelte van het gebouw. Rechts en links daarvan bevinden zich twee kleine zaaltjes, het ene ingericht als biljartzaal, het andere bedoeld voor niet-rokers. Daarnaast bevindt zich het kantoor van de directrice. Achter deze drie zalen vinden we een brede gang, een dertigtal meter lang, die leidt naar de twee, schuin aangebouwde, vleugels waar zich de kamers van de kostgangers bevinden. Iedere vleugel beschikt over W.C., wasplaats en bergplaats. In de rechtervleugel vindt men ook een kapperssalon. De vensters die de kamers verlichten, zijn uitgerust met dubbele ramen. De vloer is belegd met parket.

Aan de andere kant van de gang bevinden zich de keuken met zijn aanhorigheden, de badzaal en de stortbaden, het linnendepot en de eetkamer van de directrice.

De verdieping, waar twee brede trappen naar toe leiden, is wat de vleugels betreft, identiek aan de benedenverdieping. Boven de keuken logeren de zusters en de meiden, ook de badzaal voor het personeel bevindt zich daar boven. Boven de eetzaal bevindt zich het verblijf van de directrice en enkele kamertjes.

De geestelijke leiding wordt waargenomen door de aalmoezenier van het Militair Instituut voor Zeekuur. De kostgangers hebben vrije toegang tot de kapel van deze instelling om de diensten bij te wonen.

Er is geen ziekenzaal, de zieken worden op hun kamer verzorgd en indien nodig naar een hospitaal overgebracht.

Het hoofdgebouw met de bijgebouwen, zoals de woning van de tuinman, de woningen voor de oudere gezinnen, de tuin en de serres, kippenpark, varkenshok en wagenkot evenals het paviljoentje in de duinen, omvatten een oppervlakte van ongeveer drie hectaren, omheind door een lage muur.

Valide kostgangers doen hun deel in het onderhoud van gebouw en tuin, naargelang van hun mogelijkheden. Sommigen breien netten, ten eigen bate.

De kostprijs per persoon beliep in 1926, 11,54 fr,- maar is geleidelijk aan opgeklommen (door het verhogen van de index) tot 14,32,-fr, zeker een kleine som voor de tegenwoordige tijd.

In de gebouwtjes voor oudere gezinnen, omgeven door grasvelden bevinden zich vier woningen per gebouw, twee op de benedenverdieping en twee op de eerste verdieping. Iedere woning heeft een afzonderlijke ingang. Voor de bewoners van de benedenverdieping beneden in de zijgevel, voor de bewoners van de eerste verdieping in de achtergevel, dit om de ongemakken van te dichte nabuurschap te omzeilen. Een deur geeft toegang tot de woonkamer (4 m x 3,70 m) en van daar uit bereikt men de slaapkamer (3,70 m x 3,70 m). De huisjes zijn Z.Z-O. gericht en hebben alle zicht op de koninklijke baan. Aan de achterkant bevindt zich een kleine waszaal met provisiekast, een kolenhok en een W.C.

De woningen werden zo ingericht en gemeubileerd dat ieder gezin zelfstandig kan leven, alhoewel in feite het eten klaargemaakt wordt in de keuken van het gesticht.

Alle linnen, behalve dat van de echtgenote, wordt in de wasserij van de instelling gewassen.

De kostprijs per inwonende van het gesticht overschrijdt de som van 27.000,-fr niet.

Tot daar het artikel over het gekende Godtschalck Instituut, gelegen op de grens van Bredene met Oostende, aan de Groenendijk.

Een tweede dossier, handelend over het "Hôpital Maritime Roger de Grimberghe", vergezelde het artikel over het Godtschalkgesticht. Het betreft de verwickelingen rond de eventuele heropbouw van het door oorlogsomstandigheden vernielde gebouw.

Dit dossier bevindt zich in ons archief onder nr.02.13.11.

G. DESOPPER.